

dan, dat door het grote volume water een sterke verdunning zal optreden, waardoor de biologische zelfreiniging beter verloopt. De aanwezigheid van een stratificatie in het water veroorzaakt echter slechts een zeer gedeeltelijke menging van de waterlagen. De zuurstofvrije watermassa boven de bodem (het hypolimnion) is voor de biologische reiniging van geen nut. Wanneer in het najaar de stratificatie door afkoeling van het water wordt opgeheven en alle waterlagen dooreen geroerd worden, komt stinkend water naar boven. Hieruit blijkt wel, dat het nodig is de hydrobiologie van het water te kennen vóór dat men ingrijpt in de waterhuishouding van een natuurgebied.

Voedselarme wateren zijn de vennen. Er bevindt zich hierin een bijzondere flora en fauna, die altijd al de aandacht heeft gehad en niet alleen van hydrobiologen. Meestal liggen de vennen in heidevelden of bossen op arme zandgrond. De watervoorziening bestaat voornamelijk uit regenwater. De strijd gaat hier behalve

tegen verontreiniging, ook tegen eutrofiëring. Reeds een geringe concentratie van voedingszouten uit eventueel toevloeiende wateren moet geweerd worden. Vaak voert men ontginningswater via een waterlossing door het ven. Van natuurbeschermingszijde tracht men dan omleidingssloten of -greppels aan te leggen, die het gevaar van totale ontaarding door eutrofiëring moeten keren, zoals dit zojuist is geschied bij het Korenburgerveen. Wanneer echter voedselrijk grondwater, bijvoorbeeld van omgevend cultuurland, de waterstand in de vennen beïnvloedt, is er geen redden meer aan, tenzij men de waterhuishouding in een gehele streek wijzigt.

Met deze voorbeelden van de hydrobiologische problemen, die door het R.I. V.O.N. onderzocht worden, besluiten we dit artikel. We hopen, dat de resultaten van de onderzoeken met vrucht voor het natuurbehoud kunnen worden aangewend.

PLANT EN MENS

Enige ervaringen uit Hortus „de Wolf”, Haren (Gr.)

CH. H. ANDREAS en E. LAARMAN.

De vrij talrijk in dit tijdschrift verschenen artikelen, waarin floristisch of sociologisch belangrijke en/of mooie terreinen worden beschreven, of waarin hun achteruitgang, bedreiging of zelfs verdwijning wordt betreurd en een oproep tot herstel en instandhouding wordt gedaan, geven ons aanleiding hier iets mede te delen over onze ervaringen op het gebied van de betrekkingen tussen plant en mens, zij het dan dat deze ervaringen verkregen zijn

binnen de grenzen van een botanische tuin.

„Botanische tuin” klinkt in dit verband misschien wat onaanvaardbaar, tenminste wanneer men daaronder verstaat, wat men gewoonlijk pleegt te doen, een soort van „levend museum”, bevattende een rijke en afwisselende verzameling van in- en uitheemse planten, die daar gekweekt en in stand gehouden worden. Vrij dikwijls ligt daarbij dan zelfs het accent op de uit-

heemse gewassen. En hoe zou zo'n tuin dan iets te maken kunnen hebben met onze wilde flora en vegetaties, waarvan zoveel soorten in hun bestaan bedreigd worden? Tegenwoordig zijn er echter verschillende botanische tuinen, waarin men niet of niet uitsluitend volgens bovenstaand „museum-principe” werkt, doch waarin men ook andere doeleinden nastreeft. Even buiten ons eigen onderwerp gaande mogen wij hier vermelden, dat men in sommige grote steden van Amerika bv. waar de bevolking vrijwel niet meer met de natuur in aanraking komt, de botanische tuinen een plaats geeft in de volksopvoeding en -ontspanning door het houden van allerlei populaire botanische cursussen, het bijeen rangschikken van fraai bloeiende planten, het uitgeven van kweekmateriaal enz. In Zwitserland staan botanische tuinen soms in zoverre in dienst van de natuurbescherming, dat men er het publiek begrip en eerbied voor de zeldzame planten tracht bij te brengen. Ook in Duitsland en Frankrijk wil men in sommige steden een beeld van de eigen inheemse natuur trachten te geven, o.a. door gedeelten daarvan, dus grond + begroeiing, naar botanische tuinen over te brengen. Zijn de omstandigheden gunstig, dan kan zo'n „beplanting” vele jaren in stand blijven; is dat echter niet het geval, dan zal men op korter termijn het materiaal moeten vernieuwen, m.a.w. men zal opnieuw in bos, in veen of in ander terrein een hoeveelheid grond met begroeiing moeten uitgraven en deze in de tuin plaatsen.

Hiermede zijn slechts enkele nieuwere doelstellingen voor botanische tuinen aangegeven; wij maken geenszins aanspraak op volledigheid.

Toen ruim 25 jaar geleden aan de Rijksuniversiteit te Groningen een tweede hortus zou worden ingericht, nl. „de Wolf” in

Haren (Gr.), was het zaak een op de oosthelling van de Hondsrug gelegen, verwaarloosde villatuin met boomgaard, sier- en moestuin, bosrand en weiland, in een botanische tuin te doen veranderen, een botanische tuin die in opzet verschillen moest van hetgeen men gewoonlijk op dit gebied aantreft. Besloten werd toen om te trachten het milieu zo gevarieerd mogelijk te maken, in de hoop dat men mede daardoor erin zou slagen levenskansen te bieden ook aan planten die normaliter moeilijk te kweken zijn. Dat men zich daarbij niet tot inheemse planten zou beperken, was wel een gebiedende eis voor een botanische Universiteitstuin; anderzijds kon men zich enige vrijheid van handelen veroorloven, omdat de Universiteit reeds een goed ingerichte Hortus in de stad Groningen bezat, daterend uit het jaar 1626 en al sedert 1642 Academietauin. Daar wij hier vooral de bijzondere aard van „de Wolf” willen belichten, is het niet nodig verder in te gaan op de collecties bomen en struiken, het arboretum en fruticetum, die deze tuin ook bezit, maar die min of meer gewone verzamelingen zijn.

Uit hetgeen boven over uitheemse planten gezegd werd, zal het de lezer zonder meer duidelijk zijn dat het, hoewel „de Wolf” er tegenwoordig voor een groot deel „landschappelijk” uitziet, niet de bedoeling is er speciaal de in Nederland natuurlijk voorkomende plantengemeenschappen te reproduceren. Wel is van den beginne af aan het streven gericht op het bezit van een veelzijdige begroeiing, waarbij zowel sporeplanten (wieren, schimmels, mossen, varens enz.) als bepaalde typen van hogere planten, nl. in de concurrentiestrijd zwakke broeders, hun kansen zouden moeten krijgen. Voorts is het er de bedoeling iets te demonstreren van de successie, zoals die

onder de op „de Wolf” heersende omstandigheden plaats vindt, terwijl ook bepaalde stadia in die successie worden vastgehouden door een volgens vastgesteld schema menselijk ingrijpen dat een verder voortschrijden dier successie, althans in grote lijnen, verhindert. Zo blijft bv. de alpiene weide zijn weide-karakter behouden doordat boomopslag geregeld wordt weggenomen; een nog niet geheel verlande plas met lisdodden, kattestaarten, lissen enz. blijft in het stadium van eerste opslag van moerasbos staan, doordat grotere bomen (wilgen e.a.) worden verwijderd; enig open water blijft steeds zichtbaar.

Voordat de tuin echter geschikt was om aan de gestelde eisen te voldoen en om de planten hetzij langs kunstmatige (anthropogene), hetzij langs natuurlijke weg te ontvangen, moest er een grote verscheidenheid in milieu, in groeiplaatsen, worden tot stand gebracht.

In de bodem bleek zich een leemlaag te bevinden die van plaats tot plaats in dikte verschilt en die nu eens dichter, dan weer minder dicht onder de oppervlakte lag (en nog ligt). De verscheidenheid in milieu nu werd in de eerste plaats verkregen door het maken van een bodemrelief, d.w.z. door het uitgraven en ophogen van bepaalde gedeelten van de tuin. Dit uitgraven had op sommige plaatsen ten gevolge dat de leemlaag aan de oppervlakte kwam (bv. in de gagelvallei en in het zg. oerbos, waar, nadat het relief aangebracht was, nooit meer is gewerkt). Tevens werden door de hoogteverschillen, tezamen met de plaatselijk aangelegde afwateringsloten en -greppels, verschillen in bodemvochtigheid verkregen. Door de opgeworpen wallen in verschillende richtingen te doen verlopen, heerst er op de hellingen ook verscheidenheid in blootstelling aan

zon en wind (microklimaat).

Het grondwater is dieptegroundwater; het speelt hoofdzakelijk slechts een actieve rol voor zover het van onder de leemlaag opgepompt en door de tuin geleid wordt; dit betekent tegelijkertijd de aanwezigheid van stromend en voedselrijk water. Het is gebleken dat voor proeven met bepaalde planten (o.a. sterrekroos, *Callitriche*) dit stromende water van groot belang is (litt. 4). In een enkele plas komt het dieptegroundwater ook als welwater omhoog. Voor het overige berust de watervoorziening geheel op regenwater, dat op de leemlaag grotendeels blijft staan en dat 's zomers geheel of gedeeltelijk verdampt. Overtollig regenwater kan, door de helling van het terrein als geheel, ook gemakkelijk worden afgevoerd.

De grote verscheidenheid in het milieu is dus essentieel voor de opzet van Hortus „de Wolf”. Zij is ten dele ook verkregen doordat hier en daar verschillende grondsoorten of andere substraten zijn aangebracht. Dit gebeurt echter zeer plaatselijk (bv. kalk op een deel van de rotsmuur, aanleg van „Geröll”-gebieden met zowel kalkhoudende als kalkvrije stenen, turf-molm in een plas, veengrond in een tweetal veenkuilen).

Hoe kon men in deze tuin nu aan de gewenste planten komen? Ten dele natuurlijk door inplanten (arboretum, fruticetum) en/of zaaien, ten dele ook door natuurlijke aanvoer van buitenaf. Maar het is duidelijk dat voor dit laatste alleen die soorten in aanmerking komen, die in de naaste omgeving aanwezig zijn en dus in de buurt van „de Wolf” een centrum voor verdere verspreiding vormen. Wij denken daarbij bv. aan zwammen (ca. 300 soorten), wieren, lever- en korstmossen, aan de meeste bladmossen (61) — enkele veenmossoorten (*Sphagnum*) werden aange-

bracht — en varens, aan de talrijke grassen, aan rus- en zeggesoorten; maar o.a. ook planten als Wilde bertram (*Achillea ptarmica*), Spaanse ruiter (*Cirsium dissectum*) en zelfs Aardbeiganzerik (*Potentilla sterilis*) zijn er, voor zover wij weten, spontaan gekomen. Voor zover wij weten; want het blijft natuurlijk altijd mogelijk dat de een of andere soort ongemerkt meekomt met ingevoerd materiaal. Het is echter wel verrassend, en het pleit misschien voor hun spontaan optreden, dat zulke soorten soms voor het eerst verschijnen op plaatsen waar reeds sinds vele jaren geen materiaal van buitenaf meer werd aangebracht.

Het is wel duidelijk dat bij de natuurlijke aanvoer van planten geen rekening wordt gehouden met onze eventuele wensen op dat gebied. Dit is echter in zekere zin niet hinderlijk, omdat wij in de tuin eigenlijk geen „on”kruid kennen; alle planten zijn er welkom en „de Wolf” is allerm minst bedoeld als een verzamelplaats van botanische zeldzaamheden, ook al bestaat wel de gedachte dat de tuin mede een taak kan vervullen als „refugium” voor een aantal zeldzame Nederlandse soorten.

Het aanbrengen van planten of zaden in „de Wolf” is natuurlijk nodig voor buitenlandse soorten zoals Edelweiss, *Tofieldia*'s, alpiene gentianen, rhododendrons, alpiene *Campanula*'s, uitheemse *Primula*'s (*P. farinosa*, *P. luteola*) enz., maar ook voor die inheemse planten die in de buurt van Groningen niet (meer) gevonden worden, of die zo zeldzaam (geworden) zijn dat de kans op een natuurlijke invasie maar uiterst gering is. Wij denken daarbij aan enige muurbewonende varens, aan planten als Parnassia, Vetblad (*Pinguicula vulgaris*), Ronde zonnedauw (*Drosera rotundifolia*) en Nederlandse orchideeënsoorten, die allen door het meer en meer

verdwijnen van venen en heiden steeds zeldzamer worden, aan wolfsklauwen (*Lycopodium*) en Valkruid (Wolverlei, *Arnica montana*), Beenbreek (*Narthecium ossifragum*) en Veënbes (*Oxycoccus palustris*), aan Zevenster (*Trientalis europaea*) en Zweedse kornoelje (*Cornus suecica*), aan Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*), Eenbes (*Paris quadrifolia*), zonneroosjes (*Helianthemum*), Kransbladige salomonszegel (*Polygonatum verticillatum*), Linnaeusklokje (*Linnaea borealis*), Voorjaarssterrekroos (*Callitriche palustris*), Gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*).

Van alle soorten, die moeten worden aangebracht, wordt slechts een bescheiden hoeveelheid geplant of gezaaid, in het eerste geval bv. niet meer dan een 5 of 10 exemplaren. Bij de grote verscheidenheid van milieu is het nu wel van groot belang een geschikte plaats voor zulke „eerste exemplaren” uit te zoeken. Want het is de bedoeling dat dergelijke planten het uitgangspunt zijn voor verdere verspreiding (die wij dan „subspontaan” noemen), dat de betreffende soorten verder zelf hun weg in de tuin zullen vinden. En is dat proces eenmaal op gang, dan grijpen wij in de levenscyclus van zo'n plant niet verder en niet anders in dan overeenkomt met het grotendeels vroeger reeds vastgestelde werkingsplan voor de verschillende afdelingen van de tuin.

Vanzelfsprekend doen zich mislukkingen voor, maar getuige de zeer rijke ontwikkeling van vele soorten op „de Wolf” gelukt de opzet vaak wonderwel, mits men maar steeds nieuwe vestigingsmogelijkheden geeft en voor soorten die zwak zijn in de strijd om het bestaan een te sterke concurrentie vermijdt. Dit laatste betekent echter het met de hand wieden van een aantal snelgroeende en/of forse planten.

gepaard aan de oplettendheid om juist de gewenste soorten, vaak kleine exemplaren, te laten staan. Wanneer wij dan bedenken, dat „de Wolf” geen kweekbedden met etiketten kent, maar dat er, behalve op enkele plaatsen, een vrijwel aaneengesloten vegetatie is, dan zullen wij inzien dat zulk een werkwijze zeer veel zorg en tijd vereist. Kiemplanten van orchideeën, jonge exemplaren van de zich maar moeizaam verspreidende Maanvaren (*Botrychium lunaria*), zaailingen van rhododendrons enz. moeten als zodanig herkend en eventueel gespaard worden.

Het is wel duidelijk dat een zo tijdrovende handelwijze niet in de gehele tuin, die nu ca. 15 ha groot is, kan worden toegepast. Het meest intensief wordt gewerkt op de rotsmuur, de zg. droge weide en de alpiene weiden. Ook op de heide wordt vrij veel ingegrepen door maaien, knippen en branden, omdat het voortbestaan van een welvarende heide dit vereist.

Juist deze heide gaf een kleine 20 jaar geleden het bewijs van de invloed van een tekort aan bewerking. Het was toen, in de beginjaren van de tuin en bij gebrek aan voldoende personeel, niet mogelijk daaraan de nodige zorg te geven, met het gevolg dat zij vrijwel geheel werd overwoekerd door grassen en zich slechts handhaafde op enkele plaatsen met geringere grasgroei, plaatsen die echter niet voor de heide bedoeld waren. Nu, door intensievere bewerking, ontwikkelt de heide zich gunstig en op de daarvoor bestemde plaats. De soortencombinatie doet er zeer natuurlijk aan; men vindt er, wat de hogere planten betreft, behalve de gewone Struikhei en Dophei ook Tormetil (*Potentilla erecta*), Stekelbrem (*Genista anglica*), Gevlekte orchis (*Dactylorchis maculata*), Pijpestrootje (*Molinia caerulea*), Boskartelblad (*Pedicularis sylvatica*), Parnassia, Val-

kruid, Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), Veenbes, Lavendelheide (*Andromeda polifolia*), Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) en Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*). De Welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*) stond hier vóór enige jaren ook vrij veel, trok zich toen terug naar andere plaatsen op het terrein en begint nu weer naar de heide terug te keren. Zulke verplaatsingen vormen een problematiek op zichzelf. In de vochtige kuilen op de heide vindt men de Beenbreek en op de enigszins platgetreden en vrij schoon gehouden paden ook planten als Moeraswolfsklauw (*Lycopodium inundatum*) en Ronde zonnedaauw. Dit „schon houden” moet ook met overleg geschieden. Het onderzoek van Parnassia bv. heeft uitgewezen dat de ontwikkeling der kiemplanten van deze soort beter verloopt op een terrein met ijle vegetatie dan op een terrein zonder vegetatie.

Bij het meer of minder intensief ingrijpen op die gedeelten die wij alpiene weiden en orchideeënweide noemen, is het ook het streven hier de grond arm te maken en er een aantal soorten uit de blauwgraslandvegetatie zich te laten vestigen. Dit is een niet gemakkelijk en een langdurig proces, omdat de bodem van „de Wolf” van nature rijk is. Na wieden of maaien — op de plaatsen waar dit laatste hier wordt toegepast gebeurt het aan het einde van het seizoen, als de aanwezige soorten hun zaden hebben laten vallen — wordt plantenafval dadelijk weggenomen; mest wordt op „de Wolf” nimmer gebruikt.

Wij zien op deze terreinen de uitbreiding, zowel in aantal als in omvang van veenmoskussens — cultuur van *Sphagnum* heet onmogelijk of zeer moeilijk — de rijke ontwikkeling van verschillende zegge-soorten, de aanwezigheid van Koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), Moeraskartelblad

(*Pedicularis palustris*), Breedbladige orchis (*Dactylorchis majalis*) en de uitheemse *Orchis palustris* (*O. laxiflora*), Spaanse ruiter (*Cirsium dissectum*), Moerasvaren (*Dryopteris thelypteris*), Krui-pend zenegroen (*Ajuga reptans*), Kievitsbloem (*Fritillaria meleagris*), ratelaar (*Rhinanthus*), Adderwortel (*Polygonum bistorta*). De veelvormigheid van sommige soorten, die zich zelfs op dit betrekkelijk kleine terrein voordoet, biedt problemen voor florist en systematicus.

De „keuze”, die de zich verspreidende soorten maken, hangt natuurlijk samen met de verschillende milieu-omstandigheden die op „de Wolf” geboden worden en met de oecologische „verlangens” en de oecologische tolerantie (verdraagzaamheid) der soorten. Daar deze laatste potentieel vaak veel groter is dan actueel — dit is ook bij verschillende onderzoeken wel gebleken — en milieufactoren vaak niet direct maar via concurrentie inwerken, zal men uiteraard in een botanische tuin van het hier beschreven type, waar de mens plaatselijk geregeld ingrijpt, de concurrentie op een laag niveau houdt en zorgt voor open vegetaties met nieuwe vestigingsmogelijkheden, bepaalde plantesoorten ook vertegenwoordigd vinden op plaatsen en onder omstandigheden die niet geheel met die in de natuur overeenkomen. Desalniettemin komen ook op een terrein als „de Wolf” toch niet alle soorten „overal” voor; met name de niet-ubiquisten vertonen er in hun verspreidingsgebied een bepaald patroon, dat gebaseerd schijnt te zijn op hun oecologische voorkeur. Een plant als de Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) bv., die in het wild vooral in vochtige duinvalleien, blauwgras- en rietlanden voorkomt, zoekt bij ons eveneens voornamelijk de vochtiger randzones van enige greppels, kuilen en plassen, maar

komt in een open vegetatie ook in enkele exemplaren voor op een hoger gelegen „Geröll”-gebied, temidden van planten als *Androsace* en *Sedum* (vetkruid). Studie van diepgang der wortels zou hier van belang zijn, maar heeft nog niet plaatsgevonden. Op een zeer speciaal terreintje, voorzien van gebluste kalk, ontwikkelt *Parnassia* zich goed bij een zuurgraad van 9—11.3; magnesium is ter plaatse, althans met de gebruikelijke praktijkmethode, niet aantoonbaar. Deze soort komt ook aan en op een rotsmuur voor.

Het is wel duidelijk dat door het feit dat „de Wolf” een botanische tuin is en door de speciale aldaar toegepaste methodieken de verschijnselen er niet zonder meer te vergelijken zijn met die in natuurlijker terreinen, alhoewel ook daar de vegetaties in ons sterk gecultiveerde land vrijwel steeds min of meer anthropogeen beïnvloed zijn. Toch hebben wij onder de omstandigheden, zoals die op „de Wolf” gelden, wel ervaringen opgedaan, waarvan wij menen dat zij het vermelden waard zijn en die mogelijk ook elders als richtsnoer van dienst zouden kunnen zijn.

In de wereld van de natuurbescherming of natuurverzorging, zoals men het tegenwoordig ook wel noemt — deze verandering in terminologie is veelzeggend — heeft men op grond van het inzicht in de onverbiddelijkheid van voortgaande successies veelal de grondgedachte dat men een natuurmonument (natuurreservaat) ongerept moest laten, prijs gegeven. Methoden als riet maaien, uitdiepen, kappen en zelfs oligotrofie (toestand van voedselarmoede) herstellen, worden zowel in ons land als in het buitenland toegepast. Aan deze „grootscheepse” bewerkingen liggen waarschijnlijk vooral sociologische principes ten grondslag en men weet daardoor ontwikkelingsmogelijkheden voor bepaalde

plantengemeenschappen te behouden of te vernieuwen.

Ditzelfde wordt in „de Wolf” in zekere zin ook gedaan, doch daarnaast verricht men er het meer floristisch en autoecologisch georiënteerde detailwerk. Het is daarbij mogelijk gebleken om in bepaalde gevallen en onder bepaalde omstandigheden niet alleen vegetatietypen te doen ontstaan en in stand te houden, maar ook individuele soorten zich kwantitatief te laten uitbreiden. Het vereiste werk daarvoor is echter omvangrijk en vereist veel nauwgezetheid en vakkennis, veel tijd en, daarvoor, veel geld. Het zal dus in het alge-

meen slechts in beperkte mate kunnen worden gedaan, m.a.w. in grote terreinen zullen deze methoden ten hoogste in bepaalde gedeelten daarvan toegepast kunnen worden.

De gewenste soorten kan men, althans in een botanische tuin, met een gerust geweten zo nodig van elders aanvoeren. Of die (botanische) gewetensrust bij een overeenkomstige handelwijze in een natuurreservaat ook zou blijven bestaan — in Engeland heeft men wel eens planten in een reservaat ingevoerd — willen wij hier in het midden laten.

Litteratuur:

1. Andreas, Ch. H. and Laarman, E., Aims and methods in the botanic garden „de Wolf” of the State University Groningen (Netherlands). *Acta botanica neerlandica* 5 (1956) 187—199.
2. Andreas, Ch. H. en Laarman, E., Bedreigde soorten in de Nederlandse flora. *Natuur en Landschap*. (Ter perse).
3. Laarman, E., Gids voor de Hortus „De Wolf” te Haren (Gr.). Uitg. Stichting „Henricus Munting”, Groningen 1948.
4. Schotsman, H. D., A taxonomic spectrum of the section *Eu-Callitriche* in the Netherlands. *Acta bot. neerl.* 3 (1954) 313—384. (Diss. Groningen).

INVENTARISATIE VAN DE HOGERE PLANTEN VAN HET HAAGSE DUINGEBIED

J. H. A. BOERBOOM.

Mededeling van het Meijendel-comité. Nieuwe serie no. 11.

(Laboratorium voor Plantensystematiek en -geografie van de Landbouwhogeschool)

Sinds 1923 hebben in het wingebed van de Duinwaterleiding van 's-Gravenhage natuurwetenschappelijke onderzoekingen plaats gevonden, die bekend werden onder de naam „Meijendel-onderzoek”. Vóór 1940 vormden de inventarisaties van verschillende planten- en dierengroepen het voornaamste onderdeel. Na de oorlog werd het Meijendel-onderzoek in een enigszins andere vorm voortgezet. Over het alge-

meen kan thans — mede dank zij de resultaten van het vroegere onderzoek — meer aandacht besteed worden aan de betrekkingen van planten en dieren tot het milieu. Dit neemt echter niet weg, dat ook na 1945 aan diverse inventarisaties gewerkt werd. In dit verband verschenen reeds publikaties over de loopkevers en de vlinders (Den Boer, 1956; Lucas, 1957). De inventarisatie van de hogere planten